

Турчин А.

студент магістратури Навчально-наукового інституту
інноваційних освітніх технологій
Тернопільського національного економічного університету
Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права ТНЕУ
Вербіцька М.В.

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ЗАСТОСУВАННЯ ОЦІНОЧНИХ ПОНЯТЬ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Використання у господарському процесуальному праві оціночних понять можна розглядати як спосіб делегування регулятивних повноважень суддям, які обирають відповідне правозастосовче рішення з передбачених законом альтернатив.

Ретроспективний аналіз динаміки розвитку оціночних понять у конкретно-історичних умовах дасть змогу з'ясувати їх сутнісні ознаки, детермінантні зв'язки, дослідити сучасний стан розвитку цього правового явища, спрогнозувати і змоделювати подальші зміни у господарському процесі.

Найдавнішим оціночним поняттям права є справедливість. У юридичній термінології активно використовують його латинський лексичний відповідник: *justitia* – справедливість, *jus* – право. Загальновідомий вислів давньоримських юристів твердить «*Jus est ars boni et equi*» (Право є мистецтвом добра і справедливості) [1, с. 11]. Ідеалові справедливості завжди надавали важливого значення, а справедливість навіть ототожнювали з правом [2, с. 6].

У 1750-х рр. до н.е. у § 169 законів царя Хаммурапі було зазначено: якщо хтось здійснив стосовно батька тяжкий гріх, достатній для позбавлення спадщини, на перший раз треба пробачити йому; якщо ж учинив тяжкий гріх удруге, то батько може позбавити свого сина спадщини [3, с. 19]. «Тяжкість» провини, її «достатність» для позбавлення права на спадщину є оціночними поняттями.

Китайський мислитель Конфуцій (552–479 рр. до н.е.) вважав, що справедливе рішення може прийняти лише мудрий і високоморальний правитель, який сам є носієм найвищих моральних якостей [4, с. 53].

У Законах XII таблиць (законодавчому акті Давнього Риму 451–450 рр. до н. е.) було частково деталізовано зміст оціночного поняття «поважність причини пропуску судового розгляду справи». Визнавалися поважними такі причини неявки до суду: тяжка хвороба, співпадіння дня судового розгляду з днем, призначеним для звинувачення когось у зраді [3, с. 47].

Платон (427–347 рр. до н.е.) вважав: хто діє належним чином і в належний час, чинить справедливо, а той, хто не робить цього належним чином, діє несправедливо; тому справедливим є той, хто чинить справедливо [5, с. 363].

Аристотель (384–322 рр. до н.е.) був прихильником законодавчого делегування компетентним посадовим особам, у разі доцільності, права деталізації норми закону в процесі її застосування, але відповідно до загального духу закону.

У пам'ятці права стародавньої Індії – Законах Ману (150-120 рр. до н.е.) визначено, що до судових справ повинні допускатися свідки, достойні довіри [3, с. 27]. Поняття «достойності» чи «недостойності» довіри також є оціночним.

У II ст. н.е. римський юрист Гай писав: «Суддя присуджує таку суму, на яку ми оцінили шкоду, або менше, на свій розсуд» [3, с. 66]. Наділення римських суддів у II ст. н.е. праворозсудними повноваженнями свідчить про розвиток судової системи та підвищення довіри до суду загалом.

Деталізацію поняття «поважна причина неявки на суд» відображено у «Салічній правді» – пам'ятці права епохи Середньовіччя (VI-IX ст.ст.) [6]. Ярослав Мудрий писав: «Бійтеся, хто не судив справедливо» [7, с. 179].

За Литовсько-руської доби значна увага у судочинстві України зосереджувалася на встановленні вимог до свідків. Свідками могли бути лише християни, добрі, вірогідні і непідозрілі у ніякому злочині [7, 59].

Середньовічний збірник законів Сербії – Законник С. Душана (1349 р.) – визначав порядок ведення судового процесу: «Судді нехай судять по Законнику, справедливо, і не судять зі страху...» [3, с. 152].

У Судебнику Казимира (1468 р.) йдеться «Судді мають ухвалювати справедливий вирок, маючи перед очима при його обдумуванні і складанні бога, і щоб (не змели) чинити в шкоду стороні проти совісті і справедливості, з упередженості або за дарунки...» [8].

У російському збірнику законів – Судебнику (1497 р.) заборонено вирішувати справу несправедливо через помсту чи дружбу зі стороною [9, сс. 73, 79].

У 1523 р. у Вірмено-Кипчакському кодексі визначалось, що суд повинен призначити заявникові належний термін до повернення відповідача в здоров'ї, щоб його родичі, батько або мати, або дружина, або сини, або брати, ніяк не постраждали через вчинений їх близьким борг» [10].

У Статуті Великого князівства Литовського (1529 р.) визначено перелік поважних причини неявки до суду, серед яких – хвороба та перебування на великокняжій службі [11], які також є оціночними поняттями.

У п. 2 арт. 1 глави 7 «Прав, за якими судиться малоросійський народ» (1743 р.) розтлумачено оціночне поняття «справедливість» та зазначається, що справедливістю є віддавати кожному те, на що він має право. У п. 1 арт. 2 глави 7 Прав сформульовано критерії добору кандидатів на посади суддів: «в чин суддівський можуть бути вибраними люди гідні, заслужені, у вірності імператорській величності не підозрілі, добросовісні, грамотні, в праві мистецькі, вправні, з законного подружжя народжені, чесного походження, в словах і діях постійні... не мздоприйомні» [12, с. 83].

У § 29 «Загальноземського уложенія для прусських держав» (1794 р.) визначено, що «держава може обмежувати приватну власність своїх громадян лише тоді, коли цим попереджається істотна шкода іншим громадянам чи самій державі...» [3, с. 119]. В австрійському Статуті цивільного судочинства (1895 р.) використано оціночні поняття «поважна причина» (ст. 134-135), «своєчасність» (ст. 139), «непередбачувані та невідворотні обставини» (ст. 146), «негожість для моральності та громадського порядку» (ст. 172) [13, сс. 55, 57-58, 69].

Результати аналізу застосування оціночних понять дають змогу періодизувати ґенезу використання у праві оціночних понять:

1. *Доісторичний період (до VIII ст. до н.е.)* – використання оціночних понять за відсутності відповідних теоретичних і методичних розробок, домінування оціночних понять у звичаєвому праві.

2. *Античний період (від VIII ст. до н.е. до VI ст. н.е.)* – поява фундаментальних праць Конфуція, Сократа, Платона, Аристотеля, Цицерона, А. Августина, які згодом розвинуто у теорію тлумачення понять, спроби деталізувати окремі оціночні поняття тощо.

3. *Середньовічний період (від VI ст. до XVIII ст.)* – розробка критеріїв оціночної діяльності, становлення справедливості як фундаментального принципу судочинства, теоцентричність судового тлумачення при застосуванні оціночних понять.

4. *Період нової історії (від XVIII ст. до XX ст.)* – насиченість правових актів оціночними поняттями (що пов'язано з розвитком юридичної техніки та поступовою відмовою від казуїстичних правових норм).

5. *Період новітньої історії (XX ст. – початок XXI ст.)* – посилення інтересу до аксіологічної концепції права, сплеском наукової активності у дослідженні оціночних понять як самостійної теоретичної категорії, що створило основу для її подальшої наукової розробки.

Результати аналізу періодів використання оціночних понять та етапів розвитку відповідних держав дають підстави пов'язувати кількісне співвідношення оціночних понять із рівнем розвитку демократії, лібералізацією судочинства, адже їх використання при конструюванні правових норм характерне для загально-дозвільного типу правового регулювання.

Список використаних джерел

1. Лилак Д. Д. Мудрість прадавніх про право, закон, владу, правосуддя / Д.Д. Лилак. – К.: Оріяни, 2000. – 144 с.

2. Братасюк М. Ціннісний підхід до права в контексті сучасної правничої методології / М. Братасюк // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – №11. – С. 3-7.

3. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права / [ред. З.М. Черниловский]. – М.: Гардарики, 1996. – 416 с.

4. Причепій Є. М. Філософія: підручник для студ. вищ. навч. закл. / Є.М. Причепій, А.М. Черній, Л.А. Чекаль. – К.: Академвидав, 2005. – 592 с.

5. Платон. Диалоги / Платон [ред. А.Ф. Лосев]. – М.: Мысль, 1986. – 607 с.

6. Салическая правда / [перевод Н.П. Грацианского]. – М.: Образц. тип. им. Жданова, 1950. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hist.msu.ru/ER/Text/salic.htm>. – Заголовок з екрана.

7. Тисяча років української суспільно-політичної думки : у 9 т. / [упорядн. О. Сипушко]. – К.: Дніпро, 2001. – Т. 1: x-xv ст. – 632 с.

8. Судебник Казимира 1468 р. Литовський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.history.univ.kiev.ua/ukrbooks/letop/sudebnyk.zip>. – Заголовок з екрана.

9. Штамм С. И. Судебник 1497 года: учебное пособие по истории государства и права СССР / С.И. Штамм. – М.: Государственное издательство юридической литературы, 1955. – 112 с.

10. Армяно-Кипчакский процессуальный кодекс (1523-1594 гг.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Polen/XVI/1520-1540/Sudebnyk/prozess.htm>. – Заголовок з екрана.

11. Средневековые исторические источники Востока и Запада [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/litva.html>. – Заголовок з екрана.

12. Права, за якими судиться малоросійський народ / ред. Ю.С. Шемшученко. – К.: АТ «Книга», 1997. – 549 с.

13. Тура Н. А. Австрійській уставъ гражданскаго судопроизводства 1895 года въ сопоставлении съ нашимъ уставом / Н.А. Тура. – С.П.Б.: Типография Правительствующаго Сената, 1896. – 227 с.

Удич А.

*студент магістратури юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету
Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри
цивільного права і процесу
Бутрин-Бока Н.С.*

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ДІТЕЙ ІНВАЛІДІВ : ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА ЗАКОНОДАВСТВА ЄС

Основним завданням будь якої держави, яка йде шляхом становлення громадянського суспільства, є захист свого населення від будь яких чинників як зовнішнього так і внутрішнього характеру, одним із таких чинників є соціальне забезпечення людей з обмеженими можливостями, а конкретно мова буде йти про дітей інвалідів, громадян держави, які в першу чергу потребують захисту, в силу того, що фактично нездатні ще самостійно дбати про себе в силу того, що не досягнули ще стану своєї правової дієздатності.

Пріоритетом нашої держави в зовнішній політиці, є і залишається процес інтеграції в Європейське співтовариство, а також гармонізація національного законодавства відповідно до тих норм, які гарантовані будь якому мешканцю країн – членів Європейського Союзу.

На сьогоднішній день, в Україні діють два основних законодавчих акти, які ґрунтуються на нормах Конституції, в сфері захисту дітей інвалідів, а також інвалідів з дитинства, а саме: Закон України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам»; Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні».

Дитина – інвалід — це дитина зі стійким розладом функцій організму, спричиненим захворюванням, травмою або вродженими вадами розумового чи фізичного розвитку, що зумовлюють обмеження її нормальної життєдіяльності та необхідність додаткової соціальної допомоги і захисту [2].

Проаналізувавши чинне законодавство, можна дійти висновків, що соціальний захист полягає у наданні грошової допомоги, а також різноманітних благ, для полегшення життя для таких осіб, до прикладу це можуть бути: засоби пересування (коляски, спеціальні рухомі платформи, тощо), протезування, пристосованого для особливого життя житла, у встановленні опіки, а також спеціальних пристосувань у громадському транспорті, засобів комунікацій і зв'язку до особливостей інвалідів.